

**HAMASİ VE DESTANİ ŐİRLERİYLE
YUSUF ZİYA ORTAÇ**

YUSUF ZİYA ORTAÇ WITH HIS
HAMASI AND EPIC POEMS

Bedri AYDOĞAN

30

HAMASİ VE DESTANİ ŞİİRLERİYLE YUSUF ZİYA ORTAÇ

YUSUF ZİYA ORTAÇ WITH HIS HAMASİ AND EPIC POEMS

*Tûranlının yavuz nesli tükenmedi
çok şükür;*

*Bir damla Türk bir kocaman
deniz gibi köpürür!*

(Bir Gönüllünün Sözleri'nden)

Bedri AYDOĞAN¹

Anahtar Kelimeler:

Yusuf Ziya,
Harp Edebiyatı,
Edebî Heyet,
Hamasi Şiir,

Keywords:

Yusuf Ziya,
WarLiterature,
LiteraryCommittee,
Hamasi Poetry,

¹ Dr. Öğretim Üyesi, ÇÜ Fen
Edebiyat Fakültesi Türk Dili
ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı,
bedriaydogan01@gmail.com,
orcid: 0000 0002 5450 551X

Alıntılanmak için/Cite as:
Aydoğan B. (2024). Hamasi ve
Destani Şiirleriyle Yusuf Ziya,
Çukurova Üniversitesi Sosyal
Bilimler Enstitüsü Dergisi, 33
(2), 41-55.

ÖZ

1895'te doğan, ilk şiirlerini 1914'te yayımlayan Yusuf Ziya Ortaç, hecenin beş şairinden biri olarak edebiyat tarihine geçmiştir. Gazetecilikle yaşamını sürdüren Yusuf Ziya oyun, hatıra, gezi yazısı ve roman da yazmakla birlikte şairliğiyle öne çıkmış ve sekiz şiir kitabı yayımlamıştır. Heceyi kullanması ve sade Türkçeyle yerli ve millî konuları ele almasıyla Millî Edebiyat'ın bir temsilcisi olur. Birinci Dünya Savaşı yıllarında ve Millî Mücadele döneminde şiirleriyle toplumun ihtiyacı olan duyguları işleyerek harp edebiyatına katkı verir. Bu kapsamda iki kitabıyla öne çıkar: *Akından Akına (1916)* ve *Cenk Ufukları (1917)*. Yirmi iki şiirin yer aldığı *Akından Akına* kitabı âdeta bir sipariş üzerine yazılmıştır. Harbiye Nezareti şairlerden hamasi ve destani şiirler yazmalarını istemiştir. O da bu isteğe cevap kabilinden bu kitabı oluşturur. Kitap, Harbiye Nezareti tarafından orduya dağıtılmak maksadıyla satın alınmıştır. *Cenk Ufukları* da aynı düşünce ve duyguların işlendiği bir devam kitabıdır. Bu makalede Yusuf Ziya'nın bu yönü ele alınacak, Çanakkale Savaşı günlerinde ve sonrasında millî duyguyu, heyecanı yansıtan şiirleri değerlendirilecektir.

ABSTRACT

Yusuf Ziya Ortaç, born in 1895 and published his first poems in 1914, went down in literary history as one of the five poets of the syllabary. Yusuf Ziya who continuing his life as a journalist, Yusuf Ziya also wrote plays, memoirs, travel articles and novels and stood out as a poet and published eight poetry books. He becomes a representative of National Literature by addressing local and national issues with a syllabic and plain Turkish. During the First World War and the War of Independence, he contributes to the war literature by addressing the emotions needed by society in his poems. In this context, he stands out with two of his books: *Akından Akına (1916)* and *Cenk Ufukları (1917)*. The book *Akından Akına*, which includes twenty two poems, was written as if on commission. The Ministry of War asked the poet to write hamasi and epic poems. He created this book as a response to this request. The book was purchased by the Ministry of War with the intention of distributing it to the army. *Cenk Ufukları* serves as a sequel, exploring similar themes and sentiments. In this article, this aspect of Yusuf Ziya is discussed and his poems reflecting national sentiment and excitement during and after the Gallipoli War are assessed.

GİRİŞ

Yusuf Ziya 23 Nisan 1895'te İstanbul'da doğar. Öğrenimine İstavroz Abdullah Ağa Mektebinde başlar. Fransızca öğrenmek amacıyla Alyans İzrailit Mektebine de devam eder. Vefa Lisesini bitirir. Darülfünun'da sınava girerek öğretmenlik hakkı alır. 1915'te İzmit Sultanisinde edebiyat öğretmeni olur. 1916 yılında Galatasaray Sultanisinde öğretmenlik yapar. Basın hayatına girerek gazete ve dergiler çıkarır. Milletvekilliği yapar. Şiir, roman, piyes, gezi yazısı, fıkra türlerinde eserler verir. (Önal, 1986, s.7-8; Tuncer, 1994, s.93).

Lisedeyken öğretmenlerinin yönlendirmesi ve teşvikleriyle edebiyata yönelir, aruzla şiirler yazar. Kehkeşan dergisinin açtığı yarışmada "Kış" adlı şiiriyle birinci olur. Bazı kaynaklarda bu şiirin Gün adını taşıdığı bilgisi vardır (Çetişli vd. 2012, s.297; Önal, 1986, s.11). Ziya Gökalp'in yönlendirmesiyle heceyle yazmaya başlar. "Gecenin Hamamı" heceyle yazdığı ilk şiiridir. Bundan sonra heceye sadık kalır. Yine heceyle yazdığı üç perdelik manzum piyes "Binnaz" Darülbeydi' de sahnelenince beğenilir ve Yusuf Ziya'nın tanınmasını sağlar. Sekiz şiir kitabı yazan şair, Beş Hececiler adıyla anılan şairler arasına girer ve hecenin beş şairinden biri olarak edebiyat tarihinde yerini alır. Kuş Cıvıltıları adlı çocuklar için yazdığı şiir kitabını ayrı tutuyoruz.

Sekiz şiir kitabının altısında değişik temaları işleyen şair, iki kitabında sadece savaşa, askere ve millî duygulara yer vermiştir. Bunlar *Akından Akına*, *Cenk Ufukları*'dır. *Yanardağ*, *Şairin Duası* gibi bazı kitaplarında ise sınırlı olarak yine bu temaları işleyen şiirleri bulunur.

Çanakkale Savaşları, Harp Edebiyatı: *Akından Akına*

Ekonomik, siyasal nedenlerle Avrupa'da 1914 Haziranında Avusturya Veliyahı Ferdinand'ın öldürülmesiyle başlayan gerilim bir ay sonra Avusturya-Macaristan'ın Sırbistan'ı, Almanya'nın Belçika, Lüksemburg ve Fransa'yı işgaliyle büyük bir savaşa dönüşmüştür. Savaş başka devletlerin katılmasıyla oluşan iki ittifak yaratır. Osmanlı Devleti başlangıçta tarafsızdır. İngilizlerden kaçan Alman Goeben ve Breslau gemilerinin Osmanlı'ya sığınması, akabinde Osmanlı Devleti tarafından satın alınıp donanmasına dahiledilmesi, adları Yavuz ve Midilli

olarak değiştirilen bu gemilere eklenen bir başka gemi ile birlikte Rusya limanlarını bombalaması karşısında Rusya, Osmanlı İmparatorluğuna savaş ilan eder. Enver Paşa da Rusya'ya savaş ilan edip İttifak devletleri yanında savaşa katıldıklarını bildirir. Osmanlı İmparatorluğu böylelikle Almanya'nın başını çektiği ittifak içinde 30 Ekim 1914'te savaşa dahil olur. 11 Kasım 1914'te Osmanlı İmparatorluğu İtilaf devletlerine resmen harp ilan eder. Kendi topraklarında beş cephe açılır. Toprakları dışında da üç cephede savaşır. Bu cephelerden biri olan Çanakkale Cephesi başkent İstanbul'un çok yakınındadır. İtilaf Devletleri Çanakkale'yi denizden geçmek ister, büyük ve güçlü donanmalarına rağmen Boğaz'dan geçemeyince kara savaşlarını başlatır. Yine başaramayınca büyük kayıplar vermiş olarak çekilirler (Çakır, 2004, s.13-14).

Savaşlar, karada, denizde, havada, en çok da karada, cephede ve siperlerde yapılır, ancak burası son noktadır. Bir de cephenin gerisi vardır. Ordular burada her bakımdan savaşa hazır hâle getirilirler. Cephe gerisi ne kadar güçlüyse ordular da o kadar başarılı olur. Cephe gerisinde ve cephede bir başka etken de giderek önemli hâle gelir. O da propagandadır. Savaşlarda hem içe hem de dışa karşı propaganda çalışmaları yapılır. Savaş propagandaları Birinci Dünya Savaşıyla büyük gelişme göstermiştir. Osmanlı Devleti de müttefiki Almanya'dan etkilenecek belki öğrenerek propaganda yapmıştır. Propaganda yollarından biri de edebiyatın, sanatın gücünden yararlanmaktır. Bunun sonucunda bir harp edebiyatı oluşur. Mevcut harp edebiyatımız yok denecek düzeydedir. Bu konudaki girişimler Çanakkale Savaşları sırasında başlamıştır. Birinci Dünya Savaşı boyunca Harbiye Nazırlığı yapan Enver Paşa edebiyatın, sanatın gücünden yararlanmak ister.

Bu yolda ilk çağrı Tasvir-i Efkâr gazetesi aracılığıyla Harbiye Nezaretinden gelir. 15 Haziran 1914'te gazetede askerın vatani ve millî duygularını güçlendirecek, fedakârlık ve itaatkârlığını artıracak asker şarkıları yarışması açıldığı duyurulur (Çakır, 2004, s. 38). Haziran sonuna kadar süre verilmesi acele edildiğini gösterir. Bu konuda arayışlar yoğunlaşır, çeşitlenir; ilginç ve önemli bir gelişme yaşanır. Çanakkale cephesine gönderilmek üzere

bir edebî heyet oluşturulur. Türkçü, milliyetçi, çoğu genç otuza yakın sanatçı seçilerek cepheye gönderilir. İbrahim Alaettin'in yazdıklarına göre bu sanatçılardan beklenen "Çanakkale harp sahalarını ziyaret ederek hasıl edecekleri tahassüsleri halka ve gelecek nesillere anlatmaları"dır. Yine ona göre teklif ulvi ve samimidir, hiçbir mensubiyet aranmamıştır. "Vücuda getirilecek eserlerde şahıslara yahut makamlara ait methiyeler değil, askerın cevherine milletin kabiliyetine dair hakiki ve şe'nî tasvirler istenmişti"r(Gövsa, 1989, başlangıç bölümü, numarasız).

Yusuf Ziya'nın hececi arkadaşlarından Enis Behiç ve Orhan Seyfi de kurulan edebî heyet içinde yer alır ve Çanakkale Cephesine giderler. Harbiye Nezareti bu ziyarete ek olarak şairlere hamasi şiirler yazmaları yolunda çağrılarda bulunur. Basılacak kitapların satın alınıp para ödülü verileceği de duyurulur. Bu çerçevede Cenap Şehabettin, Celal Sahir gibi devrin otoritesi sayılan şairler aracı kılınır. Yusuf Ziya'nın anlattığına göre Türk Ocağı'nda yapılan bir toplantıda Celal Sahir, Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın Orhan Seyfi, Enis Behiç, Yusuf Ziya gibi genç şairlerden hamasi ve destani savaş şiirleri istediği haberini getirir. Bu konuda en hızlı tepki veren Yusuf Ziya olmuştur.

*Kalemim birkaç ay içinde cephe cephe dolaştı.
Karlı dağlardan susuz çöllere kadar.*

*Hepsini güzel bir deftere özene bezene yazdım,
üstüne de, adını oturttum: Akından Akına.*

Gece bastı...Ova sanki bir kara zindan,

Titriyordu yer, gök adımların hızından!

Akından Akına böyle başlıyordu..." (Ortaç,1966, s. 41-2)

Celal Sahir, Yusuf Ziya'ya kitabın baskısı hakkında görüşmek için kendisini Dahiliye Nezaretinden beklediklerini söyler. Yusuf Ziya'yı Nazır Talat Paşa'ya çıkarırlar. Kitabı bastıracaklarını söyleyip matbaaya gönderirler. Kitap bir ay içinde her şeyiyle mükemmel bir surette basılır. Yusuf Ziya kitabı alır, ne yapacağını bilemez. Arkadaşları ve üstatları ve Nazır Talat Paşa için birer nüsha alır, kalanını kitapçıya götürür. Kitapçı 250 lira değerindeki kitapları nazla 20 liraya alır. Yusuf Ziya, Harbiye Nezaretinden aldığı mektupta yazılanları şöyle aktarır:

*"Kahraman askerlerimiz için yazdığım şiirlere
Başkumandanlık adına teşekkür ediliyor ve
kitabımın, cephelerde dağıtılmak üzere satın
alınacağı bildiriliyordu..." (Ortaç,1966, s. 45)*

Yusuf Ziya kitapçıya gider ve tanesi on paradan ucuza sattığı kitapları elli liraya geri alıp Harbiye Nezaretine götürür. Kendisine 220 lira para verilmiştir. Bu paraya o zamanlar dört odalı bir ev alındığını söyleyen Yusuf Ziya kendisini ilk harp zengini sayar(Ortaç, 1966,s.45). Kitapta yirmi iki şiir yer alır. Bu şiirler sırasıyla şunlardır:

1-"Akından Akına"2-"Kafkaslar'a Doğru (I)"3-"Karpatlar'da (I)"4-" Nöbetçi ve Yıldız"5-"İki Hançer"
6-"Karpatlar'da (II)"7-"İsyan"8-"Türk Ordusu"9-"Karadeniz'de"10-"İki Asker"11-"Bir Gönüllünün Sözleri"12-"Zafer Beldesi"13-"Şair ve Rüzgâr"14-"Kan Bayramı"15-"Yarınki Asker"16-"Kafkaslar'a Doğru (II)"17-"Benim Yârim"18-"Tuna Boyunda"19-"Yabancı Ellere Doğru"20-"Beklenen Bayram"21-"Hilal-i Ahmer"22-"Fakat Düşün Yarını..."

Şiir adlarının hepsi, ne anlattığı konusunda bize ipuçları verir. Bu adlar coğrafyaya, orduya, askere, gönüllüye, kana, bayrağa, zafere ve bayrama işaret eder. Coğrafyaya (ki vatandır), ordu, asker ve gönüllüler sahip çıkacak, savaşacak, kan dökecek, zafere ulaşacak ve sonunda ülke bayram yapacaktır. Şiirler, bu ve benzeri duygu ve düşünceleri yansıtır.

İlk şiir, kitaba da adını veren "Akından Akına"dır. Sınır boyunda akınlar yapan öncü birlik akıncılar Tuna boylarını aşarak Avrupa'yı fethetmiştir. Ancak Balkan Savaşlarıyla fethedilen bu topraklardan geri çekilmek zorunda kalınmıştır. Bu şiir o eski, unutulmuş akıncı ruhunu uyandırmayı hedefler. "Bu illere eskiden de yine biz şandık" derken şair, bu şanlı, galibiyetlerle dolu geçmişe işaret eder. Fethetmenin sevincini geri çekilmenin üzüntüsünü yansıtır. Bu nedenle ordu öfkeli, akınsız duramaz, çünkü Tanrının Türk'e emri böyledir. Şair askere moral vermekte, yüreklendirmektedir.

"Geçtik Tuna kıyısından üç yüz akıncı,

Süngülerde yanıyordu ordunun hıncı!

Uçlarından kan damlayan kılıçlar kınısız;

Tanrı böyle emretmiş: Türk durmaz

akınsız!.." (Ortaç, 1332, s.3)

Akınsız duramayan Türk (askeri), bu kitap boyunca kılıcını kınına sokmaz. Kılıçlardan her zaman kan damlar. O kan, vatanın, bayrağın, milletin kanı ve şanıdır. Sadece düşmanın kanını değil aynı zamanda vatan yolunda kendi kanını da akıtır.

Kitapta aynı adla yer alan şiirlerdeki numaralar şiirin adına dahil değildir. O numaralar bizim tarafımızdan konulmuştur. Kafkaslar ve Galiçya Osmanlı Devletinin çarpıştığı cepheler arasındadır. Her iki cephede de Türk ordusu ve bağlı birlikleri kahramanca çarpışmışlar, başarılar elde etmişler, ancak çok sayıda şehit de vermişlerdir. Yusuf Ziya *Akından Akına*'da bu cephelere yönelik ikişer şiir yazmıştır. Her iki cephenin en önemli özelliği dağlık kısımlarının da olmasıdır. “Kafkaslara Doğru” başlıklı ilk şiirde Yusuf Ziya Türk ordusuna ve askerine seslenir. Onun cengaverliğine vurgu yapar ve savaş için motive eder.

- *“Ey Türk oğlu!..Bugün yine şeref günüdür,
Düşmanları bir yıldırım hızıyla öldür!
Cehennemden pusu kursa yolunda dağ, taş,
Zaptolunmazçoşkun bir sel gibi köpür, taş!
Bir dakika bile sakın inme atından,
Vazgeçme yeryüzündeki saltanatından!..”*
(Ortaç, 1332, s.4)

Şiirde savaşa atılan askerler betimlenir. Hakanın savaş ilan etmesiyle birlikte asker türkülerle savaşa gider, cepheyi kana boğar ve güneş de Türk’ü selamlar.

“Kafkaslara Doğru” başlıklı ikinci şiirde başlığın altında “ordu geçerken” ibaresi vardır. Bu kez gün uyanmadan minareler askere artık kalkın demektedir. Ordu bu kez kenttedir, “Sessiz caddelerden bir çoşkun nehir” gibi geçerek cepheye giderlerken içlerinde taşıdıkları duygulara işaret edilir.

*“Hepsinin göğsünde harp madalyası,
Eski zaferlerden kalmış yadigar!
Yüzlerinde yoktur ayrılık yası,
Hepsinin kalbinde yurt sevgisi var!”* (Ortaç, 1332, s.38)

Yurt sevgisiyle dolu bu askerlerin göğüslerinde harp madalyaları vardır. Doğdukları yerden çok uzaklarda olmalarına rağmen yüzlerinde ayrılık yası taşımazlar, hepsinin kalbi yurt sevgisiyle doludur. Tekrar tekrar vatanları için cepheye koşarlar. Şair yine Türk askerinin özverisine, ölümden korkmamasına vurgu yapar. Ellerinde silahları, önlerinde bayraklarıyla düğüne gider gibi cepheye giderler.

“Karpatlarda” başlıklı ilk şiir “Türk ordusuna” ithafını taşır. Bu şiirde de “Kafkaslara Doğru” şiirlerindeki gibi ordu ve

asker anlatılır. Rüyasında orduyu görmüştür. Bayrağının arkasından öfkeyle köpürmüş olarak Karpat Dağlarında yürümektedir. Karpatların karlı dağlarında süngüsüyle kanlı bir efsane yaratmış ve “Moskof ordusunu” secde ettirip diz çöktürmüştür.

*“Ey ordu!.. Karşında diz çöken bayrak
En yüksek bir tacın kızıl namusu!
Bozulmuş kaçıyor hücumundan, bak
Asırlık düşmanın: Moskof ordusu!..”* (Ortaç, 1332, s.7)

Rus ordusu da büyük bir ordudur, ama Türk ordusu önünde diz çökmüş ve bozularak kaçmıştır.

“Karpatlarda” başlıklı ikinci şiirde de “Türk ordusu geçerken” ithafı bulunur. Bu şiirde de bir yandan orduyu övüp yüceltirken onlara ataları ve tarihleriyle ilgili bazı hatırlatmalarda bulunur.

*“Bakışları bir kanlı şimşek gibi pek kızgın;
Her çehrede parlıyor şeref dolu bir destan;
Her süngünün ucunda bir muhteşem tarih var;*

*Ey kahraman Türk oğlu, bil ki senin ceddindi
Bu illerde vaktiyle tekbir alıp gezenler;
Gönüller bağlıydı ay yıldızlı bayrağa!”*
(Ortaç, 1332, s.13)

Onlara ümid aşılama, güç vermek ister. Çünkü şairler dahil olmak üzere tüm milletin gözü onlarda, onlardan gelecek güzel haberlerde ve başarıdadır.

“Nöbetçi ve Yıldız” şiiri bir manzum hikâyedir. Nöbetçiyle yıldızın konuşmasından oluşur. Romantik başlayan şiir trajik bir şekilde biter. Yıldız, nöbetçinin sevdiği kıızı görmüş ve onunla söyleşmiştir. Yıldız, nöbetçi askere “köyünden haber sorabilirsin” der. Sevdiği kızın selam gönderdiğini, kendisini beklediğini aktarır. Asker, yıldıza Çanakkale’de nasıl çarpıştıklarını anlatır, cephede sılayı ve sevdalılarını düşünmediklerini söyler.

*Gözlerinde yaşlar güldü: ‘Ey uzak yıldız!
‘Duacıdır yer yüzünde sana bu genç kız;
‘Bir selamcık götür benden, budur niyazım,
Ayşe’sini unutmasın... Ancak o lazım!...’*

*Asker soldu, gözlerinde bir gölge yandı
Gürüldeyen sesi göğe doğru uzandı.*

- ‘Uzak yıldız!.. Ben ölüme karşı gülerken
‘Çarpıntıyla doldu kalbim bu sözlerinden
‘Dikkatle bak, Çanak kale bu gördüğün yer,
‘Bir çelikten kale gibi burada her nefer!
Yıldırımlar, ateşlerle her gün çarpıştık,
‘Fakat düşman tutamıyor meydanı artık!
‘Allah Allah’ diye her gün titretip arşı,
‘Süngümüzle durduk yedi düvele karşı!
‘Şimden sonra ölsem bile gam yemem asla!
‘Böyle günde hiç gelir mi hatıra sıla?
‘Ayşecik’e söyle merak etmesin
‘Kavuşuruz...’ (Ortaç, 1332, s. 10-11)

Asker sözlerinin arkasını getiremez. Bir gürültü, bir alev içinde kalıp şehit olur. Muhtemelen bir top mermisi, bir şarapnel onu yaşamdan koparır. İşte Türk askeri budur, vatanını sevdiğinden önde tutar.

“İsyan” şiirinde Yusuf Ziya kendi duygularını, şiirde tuttuğu yolu sorgular. O zaman kadar şiirlerinde hüznü, keder, neşe, aşk, kadın gibi temaları işlemiş, “sevdaya tapmış”tır. Bugün duyguları isyan etmiş ve kutsal bir emele bağlanmış,

‘Şimden sonra her şiirimde görmek isterim
Bir kahraman sesli kılınç sevdaya bedel!..
diyerek yolunu bulmuştur (Ortaç, 1332, s.16).

Yusuf Ziya yeni yolunu bulmuş, bu yolda “Türk Ordusu” şiirini yazmıştır. Şiirde Türk ordusundan beklediği iyi haber Batum kalesinden ilk selam olarak gelmiştir.

“Esti sıcak çöllerde zafer rüzgârı
Al bayrağı öptüler Mısır’ın kızları!
Karpatlarda silahlar çatıldı yer yer,
Süngülerin ucundan doğdu güneşler!
Yine aştı Kafkas’ı bir “Altın ordu”
Mısır yine ay yıldız vatanı oldu!..” (Ortaç, 1332, s.19).

Kafkaslar, Karpatlar ve Mısır’ın dahil olduğu üç cephede “Altın ordu” zafer kazanmış, ve Türk ordusunun namı dillere destan olmuştur.

“Karadeniz’de” başlıklı şiir denizcilerin zaferini anlatır. Yavuz ve diğer gemilerimiz Moskof donanmasını yakmıştır. Uzun yıllar o coğrafyada esir gibi yaşayan Türk halkları bu zaferi kutlamaktadır.

“Alınmıştı intikamı
Bir gün
Asırlardan beri mahbus Türklerin!
Yanan Moskof gemileri
Alkışlamak için sanki bu mukaddes zaferi
Dalgalarda yakıyordu mehtaplar!
Gökte uçan şehaplar
Ufuklardan ufuklara müjdecilik ediyordu,
“Barbaros’un ruhu bugün şad oluyor”
diyordu!” (Ortaç, 1332, s.21)

Şimdi Barbaros’un ruhu şad olmuştur artık. Yusuf Ziya iki kitapta da ağırlıklı olarak kara savaşlarını şiirlerine konu edinmiştir. Her iki kitapta deniz savaşı ve denizcilerle ilgili birer şiir yer almıştır.

Kitaptaki “İki Hançer” ve “İki Asker” şiirleri de ortak özellikler gösterir. İlkinde iki hançer ikincisinde iki asker kıyaslanır. Birinci hançerin tabanı altın, gümüşten kabzası ise değerli taşlarla süslüdür. Eşi Hint’te Çin’de yoktur. Diğerinin üstü paslı, sapı kullanılmaktan kararmıştır. Buna rağmen mağrurdur ve altın hançer tarafından kıskanılır. “Çünkü onun süsü; Bir damla kandı!..”r (Ortaç, 1332, s. 12).

“İki Asker” şiirinde ise karşılaştırılan yaşlı bir askerle genç bir askerdir. İki askerin özellikleri verilir. Genç olan bugüne, yaşlı olan maziye bakmaktadır. Mazide savaş başarıları, şimdide ise yenilgi vardır. Bu durum psikolojilerine yansır. Şair de kısaca bunu yansıtır. Genç askerdeki millet sevgisi yaşlı askerin geleceğe ümitle bakmasını sağlar.

“Bir Gönüllünün Sözleri” adlı şiirde düşman saldırısı karşısında savaş açan Padişahın buyruğunu gazeteden okuyan bir gönüllü askerin düşünceleri aktarılır. Gönüllünün büyük dedesinden dinledikleri ve öğrendikleri vardır. Buna göre geçmişte nazlı yurt Turan’ı ele geçirmek isteyenler olmuş, Türk milleti onları püskürtmüştür. Gönüllü

“Kana hasret kılıcımı çalacağım, ahdım var.
Gidiyorum, hakkınızı helal edin
ağalar!...” (Ortaç, 1332, s. 25)
diyerek asker olur.

“Zafer Beldesi” şiirinde bir yolcu, ayakları kan içinde uçurum gibi bir yerde yürümektedir. Sonra karanlıklar içinde coşkun sesler duyar, al bayrağı görür. Zafer kazanan insanlar vardır. Nerede olduğunu anlamaya çalışır, sorar Tanrısına. Dağlardan taşlardan gelen yanıt şudur:

*“Ey kahraman ruhlu asker, bu gördüğün, herkesi-
Huzurunda diz çöktüren Türkün “zafer
beldesi” !..” (Ortaç, 1332, s. 27)*

Yolcunun bir asker olduğu anlaşılır, o kahraman asker Türkün zafer beldesine gelmiş ve özlediğine kavuşmuştur.

“Şair ve Rüzgar” şiirinde Yusuf Ziya rüzgârla söyleşir. Rüzgâr ona bir mutluluk hikâyesi anlatır. Bir köşkün bahçesinde gezen iki genç âşığın hikâyesini. Gençler mutludur. Şiirde kadın anlatılır. Aynı kadın şimdi matemlidir, üzgündür. Kadın hikâyesini rüzgaâa anlatır, rüzgar şaire aktarır.

*“Geçen gece mehtapta
Pek neşeli bir sevda
Şarkısıyla kolan vurup eğlenirken
Bugün siyah bir buluta girmişsiniz böyle, neden?..
Birdenbire rengi soldu,
Büyük, dalgın gözlerine yaşlar doldu:
“Rüzgâr!
Bana sorma... Uzaklarda bir yer var,
Uzaklarda bir yer var ki sana söyler
Nedir bütün genç kızları saran keder!..
Ve orada, o ilahi kahramanlık âleminde
Mermilerden yapılmış bir abide –
Var ki, seven hayalimin bir yaşayan mezarı,
Onun büyük sinesinde Türkün bütün şanlı!..
Birdenbire düştü siyah gözyaşından bir denize:
Geçiyor al bayrakla donatılmış bir
cenaze!..” (Ortaç, 1332, s. 30-31)*

Sevdiği şehit olmuş, bahar kışa dönmüştür. Şaire düşen ise kafiyeden bir türbe yapmaktır. Öyle anlatılmalıdırlar ki düşmanları bile bu hikâyenin kahramanlarına saygı duysun, tapsın.

“Kan Bayramı” şiirinde Yusuf Ziya doğrudan bir şiir kişisi gibi konuşur. Şiirlerini sevdiğine bırakıp ona veda ederek cepheye gider. Cepheye bir kan bayramı vardır. O da bu bayrama katılacak ve gerekirse göğsü kanlı olarak geri

dönecektir. Sevdiğine, “Göğsüm kanlı gelmezsem utan” der.

*“Gidiyorum... Gel, kalbimi son busenle sar,
Gidiyorum... Kafkasya’da bekleyenler var!
Gidiyorum... Bugün kurban, kan bayramıdır,
Kılıcımı kınısız getir, Şan
bayramıdır!..” (Ortaç, 1332, s. 33)*

Yusuf Ziya, cepheyi kurbanla özdeşleştirir. Kurbanda kan akıtılır Tanrı adına, cepheye de din adına, millet adına, hak adına ve özgürlük adına kan akıtılır, kurban olunur. Akan kan şan olarak geri dönecektir. Kılıçların kınına girmemesi de yine Türk milletinin yiğitliğinin, vatan sevgisinin göstergesidir.

“Yarınki Asker” şiirinde yine şair Yusuf Ziya’ya uzaktan gelen bir ses nişanlın seni beklesin, sen anneni(vatani) kurtarmaya git sesi gelir. O da bu sese uyararak, aşkını, baharını bırakıp cepheye gider. Türk gencinin yapması gereken budur. Yusuf Ziya hem dışarıdan gelen hem içinden gelen sese uyar. Cepheden kolundan yaralı halde evine döner. Nişanlısı Kur’an okumaktadır. Evlenirler.

*“Sevgimizin hediyesi işte bugün karşımızda
Diyor: Kuzum baba göster, hani kolundaki yara.
Ben yarımı gösterirken düşünüyor derin derin;
Ey vatanım yetişiyor bak yavrurum da
senin için!..” (Ortaç, 1332, s. 36)*

Bir oğulları olmuştur. Oğlu kolundaki yarayı görmek ister. Hikâyesini de dinlemiştir muhakkak büyürken. Şair yara izini gösterirken düşünceli ve sevinçlidir. Vatana kurban olsun diye iyi bir evlat yetiştirmenin gururunu duyar.

“Benim Yârim
*-Bayrağım için-
Benim yârim al yanaklı bir kızdır,
Gözleri pek sevimli bir yıldızdır,
Kaşı hilâl,
Şâirlerin hayalini süsleyecek bir timsâl!
Bakarsınız bu genç kız
Pervâsız
Oturuyor bir kalenin üzerinde,
Neş’e dolu gözlerinde!
Bakarsınız ufuklarda dolaşiyor zırhlularla,*

Bakarsınız bir tepede öpüşüyor rüzgârla!

Arkasında kadın, erkek, genç, ihtiyâr

Milyonlarca âşığı var!...

İşte benim yârim bu güzel kız,

Kanım canım ona fedâ yalnız!..." (Ortaç, 1332, s. 39-40)

“Benim Yârim” şiirinde başlığın altında “Bayrağım için” ithafı yer alır. Sade ve yalın olan şiirde bu not olmasa da “yâr”ın bayrak olduğu çok açıktır. Bayrak kullanılmamış, yerine yâr konularak bir istiare yapılmıştır. Yârin betimlemesi yapılmış. Al yanaklı, hilal kaşlı, yıldız gözlü kızın bu özellikleri bayrakta da vardır. Al rengin üzerinde ay ve yıldız bulunur. Anne gibi yâr da bayrak, toprak, vatanla özdeşleştirilir. Yusuf Ziya da bunu yapmış. Yâr ve annenin iffeti, namusu nasıl korunursa bayrağın vatanın da namusu öyle korunacaktır. Kan ve can hepsi için fedadır.

“Tuna Boyunda” şiirinde Türk ordusunun Karpatlar’dan aşacağına olan inanç anlatılır. Tuna bizim geçmişte hâkim olduğumuz simge bir sınırken bugün elimizden gitmiştir. Yusuf Ziya, bunun intikamının alındığını söyler. Bu nasıl olmuştur, intikam neye göre alınmıştır? Bu elbette Çanakkale’de gösterilen başarıyla olmuştur. Karadan saldıran düşmanlar Türk askerinin kanı ve canıyla yazdığı destan sonucu 1916 Ocak’ında Çanakkale’den çekilmek zorunda kalmışlardır. Balkan Savaşı bozgunuyla Türk askerinin alınına sürülen kara leke bu başarıyla temizlenir, Türk askeri intikamını almış olur. Türk’ün ruhundaki utanma duygusu da böylelikle silinir (Ayvazoğlu, 2015, s.83). Yusuf Ziya bu başarıya işaret ederek daha önceki yenilgilerin intikamının alındığını belirtir.

“Yabancı Ellere Doğru” şiirinde Yusuf Ziya öteki şiirlerin aksine romantik bir ortam çizer, yüzeysel de olsa askerinin duygularını yansıtır. Bu şiirde Rumeli’den geçen bir trende muhtemelen cepheye giden ya da dönen askerler anlatılır. Askerlerin nereden nereye gittiği bilinmez, ancak şiirin adından yola çıkarak yabancı ellere cepheye gittiklerini söyleyebiliriz.

“Karanlıklar dağılırken sükûn ürperdi

Her vagona coştı yanık yanık türküler.

Masum yüzlü nefercikler bakıp gülerdi

Ellerinde parıldayan keskin

süngüler!” (Ortaç, 1332, s.43)

...

“Gece olur yıldızlarla konuşurlardı,

Ay bir gümüş yol açardı çimenliklerde

Ah hepsinin gönlünde bir öksüzlük vardı,

Sevgililer, yeşil tarla, koyunlar

nerde.” (Ortaç, 1332, s. 44)

Altı dörtlükten oluşan şiirin ilk ve son dörtlüğünü aldık. İlk dörtlükte vagondaki askerlerin ellerinde keskin süngüler olsa da savaşa gider gibi bir hâlleri yoktur. Eski yurdun dağları Türk askerinin geçişini sevinerek izler. Son dörtlükte askerlerin duyguları yansıtılır. Onlar şimdi savaşmaktan çok huzur arayışındadırlar. Sevgilinin, yeşil tarlaların, koyunların olduğu huzurlu bir yer arzu ederler.

“Beklenen Bayram” şiiri bir bayram gününe işaret ediyor. Bayram gelmiştir, ama bir mutluluk, bayram sevinci yaşanmaz. Çünkü ülke savaştadır ve savaş henüz kazanılmamıştır. Ülkede, gönüllerde hüznün ve elem vardır. Beklenen bayram bu değildir. Asıl bayram henüz gelmemiştir.

“Bugün bayram yapmıyoruz.. Bütün gözler yaş dolu,

Bekliyoruz kılıcınla açacağın seheri!

Durma yağdır düşmanlara yıldırımdan bir dolu!

Dört yüz milyon Müslüman’ın bugün sende gözleri!..” (Ortaç, 1332, s. 46)

Dört yüz milyon Müslüman’ın beklediği bayram coşkunu ve kahraman Türk ordusunun son darbesiyle düşmanları tamamen ezdiğinde gelecektir. O zaman kederli yürekler sevinçle dolacak ve beklenen bayram yaşanacaktır.

“Hilal-i Ahmer” şiiri savaşlardaki kadın kahramanları anlatır. Hilal-i Ahmer kadınları şiirimizde sıklıkla ele alınmıştır. Onlar olmazsa harp edebiyatı eksik kalır. Başka pek çok şair gibi Yusuf Ziya da Hilal-i Ahmer kadınlarını şiirinde konu edinir. Bu şefkatli, aziz kadınlar cepheye cesaretle, cephe gerisinde sessiz, sakın, ama büyük bir özveriyle çalışırlar. Yusuf Ziya şiirinde onları “Turan meleşti” olarak niteler. Şiirin adının işaret ettiği gibi Hilal-i Ahmer melekleri anlatılacaktır, ama şair onları yeterince anlatıp tanıtmaz. Şiirde daha çok savaş ve askerler öne çıkar. Şiirin sadece son kısmında Hilal-i Ahmer kadınları şu dizelerle yer alır.

“Rüzgar esti dalga dalga hıçkırıldı bir nay,

Bir sevimli kadın gibi geldi nazlı ay.

Yerde yatan mecruhlara şefkatle baktı,

*Nur menbaı gözlerinden şehapları aktı!
Gökte hilal, yerde göğsü yaralı bir Türk,
Hayatını sarstıyor bir kanlı öksürük!
Feryadına ses veren yok, her yanda sükut.
Yarasını ayla sardı “Turan meleği”
Genç askerin al kanıyla boyandı rengi!..*

*O kahraman asker bugün yine hududa
Vurulursa “kırmızı ay” koşar
imdada!..” (Ortaç, 1332, s. 49)*

Epeyce romantik olan bu kısımda sadece iki dizeyle onların çalışması dikkatlere sunulur. Mehmet Emin de onlar için uzun bir şiir yazmış ve onlara “hastabakıcı hanımlar” demişti. İşte bu hastabakıcı hanımların iyileştirdiği askerler yeniden hududa yurt savunmasına koşarlar. Tekrar vurulup tekrar gazi olarak onların şefkatli kollarına gelirler. Bilirler ki kırmızı ay onları beklemektedir, onları sağaltmak için hazırdırlar.

Kitabın son şiiri “Fakat Düşün Yarını!..” adını taşır. Yusuf Ziya şiirde bir kadına, onun aracılığıyla tüm kadınlara seslenir. Bu kadının genç kocası Kafkas cephesinde kılıç çalmaktadır. Kadın da bu ayrılıktan dolayı üzgün, kederli belki biraz da öfkeli. Şair onu teselli etmeye çalışır. Bu cihan savaşında baban, kardeşin, eşin kurşunlara göğüs geriyor. Sen kederin ve mateminde yalnız değilsin der. Sonra kadına ümit verir. Canlarını çekinmeden verenler sayesinde ülke ve vatan bir yarına kavuşacak. O yarın şaire göre şöyledir.

*“Ey genç kadın! Sen beni can kulağıyla dinle biraz,
Nasıl kıştan sonra bir gün zümriüt gibi doğarsa yaz,
Bu parlayan süngülerin bu inleyen topların
Arkasında elbette var bir yarın!
Ah o yarın bilir misin bize neler verecek
Yurdumuza ne güneşler serecek...
Anadolu şenlenecek, büyüyecek hudutlar,
Çekilecek ufkumuzdan bulutlar!
Zengin olup yükselecek memleket,
Her tarafta bereket!” (Ortaç, 1332, s. 51-52)*

Akından Akına kitabını söz varlığı açısından da inceledik. Milletın adı olan Türk sözcüğü doğal olarak çok geçmektedir. Şiirlerde Turan’a atf yapıldığından bu

ad da sık yer alır. Turanlı denilerek Türk Turanlı eşitliğine dikkat çekilir. Savaş şiirleri olduğundan kişi olarak asker, nöbetçi, gemici; yer olarak cenk, kavga, cephe, kale, burç, vagon, zırhlı, gemi; geride bırakılan köy, çeşme, nişanlı, yavuklu, nine, anne, yetim öksüz çocuklar geçer. Rab, Hak, Allah, din; bayrak, ay, yıldız, hilal, yaradan bayrakla ilgili sözcüklerdir. Silah olarak kılıç, pala, hançer (kın, kabza, sap) tüfek görülür. Hâkim renk kan rengi, kırmızıdır, aynı zamanda bayrağın rengidir. Ufuklar, bağlar, dağlar da kırmızı ya da kızıldır. Pençe, nara, yele gibi sözcükler de vardır. Türkler yiğit ve kahramandır. Düşmanlar için fitneci, kuduz, kahpe, alçak sıfatları kullanılır. Daha sonra da kullanılan yedi düvel Yusuf Ziya’da vardır. Tekrara düşmemek ve ölçü uyak gereği yedi çevre, dört çevre biçiminde de yer almıştır.

Cenk Ufukları

Yusuf Ziya’nın vatan, savaş, Türk’ün gücü, yiğitliği, cenk severliği gibi temaları ele aldığı bir başka kitabı *Cenk Ufukları*’dır. Kitapta yer alan şiirler şunlardır: 1- Şehidin Kalbi 2-Asker Şarkısı 3-Şairlere 4- Gece Nöbetinde 5-Bir İhtiyat Zabitanın Mektubu 6-Asker Annesi 7-Asker Şarkısı 8- Zafer Perisi 9-Kafkas’ta Kalanlara 10-Gemiciler 11-Sultan Osman’ın Rüyası

İlk şiir “Şehidin Kalbi”ndede bir Çanakkale şehidinin kalbinden yansıyan duyguları aktarır. Önce doğayı sonra şehitleri betimler.

*“Fırtınalar uğulduyor şimdi derinde;
MâceralıÇanakkale sahillerinde
-Vücûtları bir kırmızı karla örtülü-
Gözlerini ufka dikmiş binlerce ölü;” (Ortaç,1336, s. 3).*

Genç asker oradaki kargaya seslenir ve ona vasiyetini söyler. Yuvası öksüz kalmış, çocuğu şehit olmuş, eşi ise onun dönüşünü beklemektedir. Yedi düvele karşı süngüyle durmuşlardır. Kargalar cesetleri yerken nöbetçiler, tunç heykeller gibi vatani beklemektedir. Kısaca, korkmayın bize güvenin der.

“Asker Şarkısı” adıyla iki ayrı şiir yazmıştır. Her iki şiir de üçer dörtlükten oluşuyor. Şarkı sözcüğünü marş olarak anlamak gerekir. İçeriğine ve söylemine bakınca bu şiirlerin marş özelliği taşıdığı görülür. İlk asker şarkısından son dörtlük şöyledir:

“Ay yıldızlı bayrağımız göklere benzer,
Kılıncımız nerde düşman görürse ezer,
Türk oğlunun akınları dillerde gezer,
Hücum!..diyor trampete boru sesleri” (Ortaç,1336, s. 5)

Son dize her dörtlüğün sonunda tekrar edilmektedir. Askerin boru trampet sesleriyle coşması, yürümesive hücum edip savaşması istenir. Bilindiği gibi marşlar askerin yürüyüşünü düzenler. İkinci “Asker Şarkısı”ndan bir dörtlük şöyle:

“Omuzlarda tüfengimiz, en önde bayrak,
Göğe doğru çıkmak ister dalgalanarak,
Titrer keskin adımların altında toprak,
Heybet verir geçişimiz hep sağa
sola!...” (Ortaç,1336, s. 12)

Bu şiirde de son dize tekrarlanır. Her yönden birbirine çok benzeyen iki şiir, askeri yürütmeyi ve coşturmayı hedefleyen marş özelliğindedir.

“Şairlere”, şiirinde şairlere vatanın içine düştüğü durum karşısında kendi dertleriyle uğraşmamalarını söyler. Vatan kana boyanmış, kızlar öldürülmüş, oğlanlar cepheye gitmiştir. Şair, şiiriyle inleyen anne vatana teselli olmalı, onun durumunu yansıtmalıdır. Şairlere böyle bir sorumluluk yükler.

“Gece Nöbetinde” şiiri kitaba adını veren dizenin yer aldığı şiirdir. Gece nöbet tutan asker bir köylüdür. Romantik bir doğa betimlemesi yapılan şiirde asker, köyünü, düğününü ve eşini hatırlar. Eşinden hatıra olarak aldığı, koynunda taşıdığı saçlarını öper.

“Sonra birden bire esen kanlı bir alev
Ona vahşet, kan içinde açar yarını;
Acı acı gülen kızıl pençeli div
Kargısıyla gösterir **cenk ufuklarını**” (Ortaç,1336, s. 7)

Kızıl pençeli dev acı ve alaylı gülmektedir. Aylı, çiçek kokulu gece nöbetinin sonu cenk ufuklarına ve şehadete çıkacaktır.

“Bir İhtiyat Zabitanın Mektubu” şiiri, zabitanın sevdiğine ya da eşine yazdığı mektuptaki haberi konu alır. İhtiyat birlikleri savaşta olmayan ama gerektiğinde savaşa katılan birliklerdir. Böyle bir birlikte bekleyen subay, eşinin kendisini unuttuğunu düşünmemesi için mektup yazmaya karar verir. Mektubu bitirmeden hücum borusu

çalar. Zabitanın mektupta neler yazdığını aktarır. Çöldedir, çöl güzeldir, kırmızı bir göle benzer, ama içinde ölümü gizler. Zabitanın kendisine şair demektir. Yazısı bozulmuştur. Bunun nedenini açıklar, sağ kolunu kaybetmiş ve sol eliyle yazmaktadır. Buna üzülmez, çünkü sol kolu kalbine daha yakındır. Tek koluyla savaşmaya devam eder ve eşinin kendisini unutmamasını ister. Yusuf Ziya bu şiiri yeniden ele alarak işlemiş ve adını da “Asker Mektubu” olarak değiştirerek *Bir Rüzgâr Esti...*’nin Akından Akına bölümüne koymuştur(Ortaç, 1962, s.56-57-58).

“Asker Annesi” şiirinde oğlunu askere göndermiş, belki şehit olmuş çocuğu için üzülen annenin duyguları aktarılır. Caddeden geçen askerleri görünce onlara hasretle bakar, kalbi sızlar, ama teselli içindedir.

“Bir parça gurur,
Bir parça kibir
Kendisiyle bir
Tutmaz herkesi:
Asker annesi!...” (Ortaç,1336, s. 11)

Bu anne diğerlerinden farklıdır, bir asker annesidir. Bu teselli bulmasına neden olur, oğluyla gururlanır.

“Zafer Perisi” şiirinde atının üzerinde gümüş tolgası, tunç kalkarıyla bir süvari seslenmektedir. Bu seslenen civan zafer perisine benzetilir. O kahraman genç Kafkas’tan, Aras’tan seslenir.

“Yeşil gözü bahçeleri gibi Kafkas’ın:
Sesi coşkun dalgaları kadar Aras’ın!
Çehresinde bulutları hiç yoktu yasın!
Onu gören sanır gökten inmiş bir civan,
Parıldiyordu belinde bir kanlı
yatağan!” (Ortaç,1336, s. 13)

Gökten inmiş gibi gelen genç savaşçı zaferi müjdeleyen bir peridir. Şunu söylemek ya da ispatlamak için inmiştir:

“Dedi: tarih değil, bunu görmedi cihan:
Türk oğlundan harikalar öğrendi
zaman!” (Ortaç,1336, s. 13)

Zafer perisi olan bu genç kahraman kır atına binip geldiği gibi uçarak gider.

“Kafkas’ta Kalanlara” şiiri o coğrafyada, o cepheye şehit olanlara duyulan özlemi yansıtıyor. Onlar artık yaptıklarıyla bir efsane olmuşlardır. Onların yaptıkları

karşısında şair eziklik duyar. Onlar için şefaatt diler. Çünkü elinden başka bir şey gelmemektedir.

“Ey yüksek dağların karlı göğsünde

Ebedi uykuya dalan yiğitler!

Ey taşsız, nişansız kabri üstünde

Yıldızdan kandiller yanan şehitler!” (Ortaç,1336, s. 15)

Kafkas cephesinde savaşan yiğitler şehit olmuş, sonsuz uykuya dalmışlardır. Onların mezarlarında ne bir taş, ne bir nişan, ne de bir iz vardır. Mezarlarının üzerinde yıldızdan kandiller yanmaktadır.

Üç dörtlükten oluşan “Gemiciler”, bu kitapta deniz savaşçılarını anlatan tek şiirdir. Yusuf Ziyadenizcilerden çok az söz eder. Bunlar ufuklarda düşman arayan şen gemicilerdir. Bayrağı sulara tanıtırlar. Denizle o kadar iç içe, denizi o kadar severler ki ölünce dalgalara gömülmek isterler.

Cenk Ufukları kitabının son şiiri “Sultan Osman’ın Rûyası”dır. Kitaptaki en uzun şiirdir. Şair, biçimsel bazı arayışlara da girer. Şiirde Osman Bey henüz han olmamıştır. Edebalı’nın kızını görüp âşık olmuştur. Bir gün rüyasında nur yüzlü bir ihtiyar gelir, kuşağının arasından bir ay doğar, genç Osman’ın alnına bir kuş konar, kuştan bir ağaç doğar ve gölgesi dünyayı kaplar. Bu Osmanlı’nın doğuşu devlet oluşunun müjdesidir. Osman Bey, Edebalı’yi ricayla çağırır ve rüyasını anlatır. Anadolu artık yeni Turan’dır. Mal Hatun eşi olur, Osman da Türk’ün sultanı olur. Güneş, Türk’ün sultanını selamlar.

Türk ve Turan sözcüklerinin sık kullanımına değindiğimiz bu noktada Yusuf Ziya’nın “Türk Ordusu” şiirini yayımlamasından sonra başına gelenlerden söz etmek yerinde olacaktır. Ziya Gökalp, Selanik’te çıkan *Genç Kalemler* dergisinde “Turan”adlı şiirini yayımlamış ve şöyle demiştir:

“Vatan ne Türkiye’dir Türkler’e, ne Türkistan;

Vatan, büyük ve müebbed bir ülkedir:

Tûrân...” (Akyüz, 1986, s. 692)

O günden sonra Turan fikri ve ülküsü çok taraftar toplamıştır. Yusuf Ziya’ya göre “Türkiye büyüyecekti. Turan olacaktı”. Milliyetçi, Turancı Zekeriya Sertel, *Turan* adlı günlük bir gazete çıkarır. Yusuf Ziya’nın Türk Ordusu adlı şiiri bu gazetede yayımlanır. Sadrazam Halim Paşa ve

Bakanlar kurulu hop oturup hop kalkarak bu şiirle uğraşır. Yusuf Ziya hayrete düşmüştür. Şiirin adı siyasileri rahatsız etmiştir.

“-Bu ne cüret?... Bu ne cesaret?... Bu ne ihanet?...

Osmanlı ordusuna, İslâm ordusuna,ordu-u şâhâneye Türk ordusu denir mi?... Söyleyin ona, tashih etsin, itizar etsin, Osmanlı milletinden af dilesin!

Nâzırlar gülmelerini zor tutarak yalvar yakar olmuşlar: Kusura bakmayın paşam, demişler.. Bir gazetenin iki saatlik ömrü vardır paşam, demişler.. Tashih ile, itizar ile büsbütün dikkati çekmiyelim, unutulsun gitsin paşam, demişler...

-Aman demiş, şaire söyleyin, bir daha Türk Ordusu demesin... Osmanlı ordusu desin ki, içinde Çingene bile bulunsun!” (Ortaç, 1966, s. 31-2).

Türk, Turan sözcüklerinin sık kullanıldığı bu dönemde siyasiler Türk sözcüğünden korkarlar, ama Türk adı, kimliği iyice yayılmış ve kabul görmüştür. Daha 1897’de Mehmet Emin Anadolu’dan Bir Ses yahut Cenge Giderken şiirinde bir askere övünçle, gururla “Ben bir Türk’üm, dinim, cinsim uludur” dedirtmişti.

GENEL DEĞERLENDİRME:

Yusuf Ziya’nın edebiyat dünyasına girip ilk şiirlerini 1914’te yayımladığı, ilk kitabı Akından Akına’yı 1916 yılında çıkardığı tarihte Osmanlı İmparatorluğu’nda Osmanlılık, Batıcılık, İslamcılık ve Türkçülük düşünce akımları bir arada varlıklarını sürdürmektedir. Yalnızca sıralama günün koşullarına göre değişmektedir. Bazı dönemlerde bu akımların bazısı öne geçmiş, bazısı geriye düşmüştür. Osmanlı İmparatorluğunun ayakta olduğu bu tarihte İslamcılık, Osmanlılık gerilemiş, Batıcılık yerini korumuş, Türkçülük ise en öne geçmiştir. Genç Kalemler dergisiyle edebiyatta, Türkçü derneklerin çalışmalarıyla düşünce ve toplum yaşamında Türkçülük etkili olmaya başlamıştır (Kocahanoğlu,1976, s.34-38). Yusuf Ziya da bu gelime ve sonuçtan etkilenmiştir. Onun Batıcı, Türkçü - milliyetçi yanı daha ağır basar. Ziya Gökalp’le tanıştıktan, onun etki alanına girdikten sonra bu iyice belirginleşir. Onun bilgilendirme, yönlendirmesi ve yüreklendirmesi ile heceye geçmiş ve sade Türkçeyle, millî ve yerli konuları

işlemiştir. Şiirde bireysel duygu ve temaların yoğun olması nedeniyle aşk, kadın, ölüm gibi bireysel temaları da işleyen Yusuf Ziya, savaş içinde olduğumuz bu dönemde yayımladığı, bu makalenin de konusu olan ilk iki kitabında savaş, vatan, millet, yiğitlik, cengaverlik, ölüm, şehadet gibi konu ve temaları ele almıştır.

Hece ölçüsünün çoğunlukta olduğu bu şiirlerde dönemine göre sade bir Türkçe kullanılmıştır. Bu iki özellik onun edebiyat tarihçileri, incelemecilerce en öne çıkarılan ve övülen yanını oluşturur. Millî edebiyatın en önemli özellikleri de yerli, millî konular ile sade Türkçe ve hecedir. Millî edebiyat millî bir dille yapılır, hece ölçüsü de millî ölçüdür tezi Millî Edebiyat'ın (kavram ve terim olarak) en önemli ölçütleridir. Yusuf Ziya bu ölçü(t)lere bağlıdır.

Akından Akına'nın tam anlamıyla bir sipariş kitabı olduğu açıktır. *Cenk Ufukları* ise öyle olmasa da aynı duygu, düşünce, yönlendirme ve savaş ortamının etkisiyle yazılmış bir nevi devam kitabı sayılabilir. Savaş sürdüğü ve propagandaya ihtiyaç olduğu için Yusuf Ziya bu şiirleri yazmayı sürdürmüş ve kitaplaştırmıştır.

Adlar, başlıklar her zaman içerikle uyumlu olmalı, içeriği temsil etmeli ve yansıtmalıdır. Yusuf Ziya'nın incelediğimiz kitaplarının adları ve içinde yer alan şiirlerinin adları bu özellikleri taşımakta ve ispat için ek bir yoruma gerek bırakmadan açıkça yansıtmaktadır.

Şiirlerdeki ana kişiler asker, subay ve gönüllü askerlerdir. Bunların bir kısmı köylü bir kısmı kentlidir, bir kısmı genç bir kısmı yaşlıdır. Normal askerler genç, hatta çocuk, seferberlikle gelenler ve gönüllü olanlar daha yaşlıdır. Yine fiili olarak subaylar ve ihtiyat subayları da vardır.

Kadın kişiler en çok yavuklu, nişanlı, eş ve annelerdir. Bu şiirlerde her iki tarafın duyguları yansıtılır, sözleri aktarılır. Cephedeki askerler ve subaylar ölüme yakın olduklarından son sözlerini ve vasiyetlerini söylerler. Bazen mektup yazarak bunu yaparlar, bazen sözleriyle yaparlar. Bir cins vasiyettir. Yusuf Ziya'nın şiirleri bu aracılığı yapar. Haberi bazen ay, bazen yıldız, bazen bir kuş getirir.

Yusuf Ziya'nın çoğu askerleri karacıdır, "Gemiciler" ve "Karadeniz'de" şiirlerinde ise denizcileri anlatır.

Kadın, yavuklu, nişanlı ve eştir. Namusla iffetin simgesidir. Şiirlerde de böyle yansıtılır. Bunların namusu ve iffeti

nasıl değerli, önemli ise vatanın namusu ve iffeti de öyle önemlidir, korunmalıdır. Zaten edebiyatımızda bu nedenle vatan, bayrak, toprak anne ve sevgiliye benzetilir. Vatan annedir, toprak annedir, bayrak anne ve sevgilidir. Benim Yârim şiirinde bu görülür. Bayrak, genç, güzel kıza benzetilmiş, sevgili ile özdeşleştirilmiştir.

Konu, tema ve kişiler savaşla ilgili olduğu için mekânlar da savaşla ilgilidir. Savaşlar, cephede, savaş mahallerinde geçer. Cephe adları verilmiş ve oradan olay ve kişiler anlatılmıştır. Başkent İstanbul'a en yakın, en önemli, en çok şehit verdiğimiz, en yakıcı, yıkıcı cephe Çanakkale'dir. Yusuf Ziya'nın şiirlerinde bu cephe alınmıştır. Başka cepheler de yer verilmiştir. Bunlardan biri Kafkas Cephesidir. Bu adlarla şiirler yazar, o cephelerden savaşı ve savaşanları yansıtır. Cephe anlatma ve betimleme tekniğiyle verilir. Kişiler ve olaylar da betimlenir. Kişiler duyguları ve düşünceleri ile yansıtılır. Askerler köylerinden kentlerinden ayrıldıklarından özlem çekerler. Geride bıraktıkları nişanlı, eş, kız, oğulları, anne ve babaları da aynı duygular içindedirler. Evde köyde ve kenttekiler özlemle cepheye gidene beklerler. Cephedekiler onların özlemine çeke çeke savaşır. Asla yakınmazlar, gelecek güzel ve savaşız günler, özgür günler için ölümü göze alırlar. Şehitlik ölümlerin en şerefli, en mertebelisidir. Bu mertebeye ulaşmayı arzularlar. Bu cephelerde savaşın karlı dağlarda ölenler hem şehitlik mertebesine erişmiş hem daha önce şehit olan "ata"larına kavuşmuşlardır, ama mezarları da gurbette kalmıştır. Onlar ve hikâyeleri şimdi bir destan, efsane, menkıbe olmuş, milletin dilinde yaşarlar. Çanakkale, Kafkas cephesine ek olarak şiirlerde Arap cepheleri, Balkanlar, Karpatlar, Tuna geçer. Tuna bizim için sembol bir sınırdır ve Yusuf Ziya'ya göre eski vatandır.

Vatanı savunmak dışında savaş bir felakettir, akıl dışıdır. Vatan için savaşmak gerekirse savaşa gitmek Türk milletinin ve fertlerinin en önemli hasletidir. Başka hasletleri de yiğitliği, cesareti ve cengaverliğidir. Şiirlerde Türk milletinin bu özellikleri yansıtılır. Sevdiklerini, sıcak yuvalarını bırakıp şevkle, gönüllü olarak, gönüllü yazılarak cepheye koşarlar ve şehit olurlar. Şiirlerde pek çok askerin şehit oluş anı, biçimi ve duyguları aktarılır.

Savaş son derece yakıcı, yıkıcı ve can alıcıdır. Savaşın başka acıları da şiirlerde yer alır. Savaşın şiddeti, dehşeti,

vahşeti ve öldürücülüğü de anlatılanlar arasındadır. Çarpışmalar öyle kesintisiz ve şiddetlidir ki düşmanlar ölümlerini, Türkler şehitlerini toplayıp defnedemezler. Pek çok askerin, şehidin ne mezarı ne başında taşı vardır. Gömmeye fırsat kalmadığından naaşları kargalara yem olur. Onların tek yoldaşı aydır, yıldızlardır. Ay ve yıldızlar onların kandili, ışığıdır. Yusuf Ziya'nın başka kitaplarında yer alan bazı şiirlerinde de tarihi, vatanî temalarla, savaş temasını işlediğini söylemiştik. Şairin Duası kitabına adını veren "Şairin Duası" şiirinde savaşın ülkemizi viran edişini anlatmıştır. Ülke parçalanmış, bölüşülmüş, ocaklar sönmüş, köyler yakılmış, kızlar taciz ve işkenceye uğramıştır. Bütün bunlar savaşın yarattığı zulüm, yıkım ve acılardır.

Yusuf Ziya, incelediğimiz kitaplarda vatan, millet, savaş gibi (ele aldığı) konularakendi duyarlılığını göstermekle kalmaz "Şairlere" adlı şiirinde şairlere de seslenir ve bu konuların öncelikli olarak ele alınmasını, yıkılmış yuvalar, yetim yavrular, şehitler, çete zulmüne uğramış kızlar varken bireysel konuların, kendi dertlerinin şimdilik ertelenmesini isteyen bir çağrıda bulunur. Şairlerin şiirleriyle, inleyen vatana, acı çeken bu insanlara ve millete teselli vermeyi önerir.

Yusuf Ziya, bazı şiirlerinde kendi şairliğini, bireysel konulara gösterdiği ilgiyi, bunun doğru olup olmadığını sorgular ve şiir anlayışıyla da hesaplaşır. Yolunu bireysellikten ayrılıp topluma yönelmek ve özellikle savaş yıllarının acılarına duyarlılık göstermek olarak seçer. Diğer şairlere de bu yolda çağrı yapar. Bununla birlikte şiirlerinde romantik unsurlardan uzak kalmaz.

Yusuf Ziya bu şiirlerinde doğal ve amacına uygun olarak Türkler ve Türk askeri için olumlu, yüceltici, övücü sözcükler söylerken rakipler (millet adı belirtmez) ve düşman askerleri için olumsuz, küçümseyici sözcükler kullanır. Türk, Turanlı asker için yiğit, er, yavuz, şerefli, kan sahibi sözcüklerini kullanırken yabancı ve düşman askeri için alçak, namert, fitneci, yüz süren, kahpe, taban yağlayan, kaltaban sözcüklerini seçer. Ancak kötü ve küçümseyici sıfat ve sözcükler fazla değildir. Düşmanları bile er olmaya çağırır. Düşman olarak en çok Rusları görür ve anar. Şiirlerde onlar Moskof olarak geçerler.

Devletin adının Osmanlı olduğu bir dönemde Yusuf Ziya şiirlerinde, Türk, Turan, Turanlı adlarını yeğ tutar, Osmanlı

demez. Millet adının Türk, dilinin Türkçe olduğu görüşü Süleyman Paşa, Ahmet Vefik Paşa, Şemsettin Sami döneminden o güne dile getirilmiş, ama çok benimsenmemiştir. Türkçülüğün öne çıkmasıyla milletin adının Türk olarak söylenmesi ağırlık kazanmıştır. Millî Edebiyat'ın mensubu olan ve Türkçülük ideolojisine bağlanan Yusuf Ziya da şiirlerinde Türk'ü, Turanlı'yı yeğ tutmuştur. Sultan Osman'ın Rüyası şiirinde Osmanlı'nın kuruluşunu ele aldığı şiirinde bile Osmanlı geçmez. Devletin Sultan Osman tarafından kuruluşunu klasik menkıbeye uygun olarak yazarken Osmanlı'yı kullanmaz. Padişah da demez, Türk hakanı der. Bu şiirde Türk'ün fermanı, Türk hakanı, Türk beyleri tamlamalarında ve bir kez de yalın olarak Türk ve bir kez de Turan adı kullanılmıştır. Yusuf Ziya, şiir kişisine padişah dedirtir, ama şiirde kendisi konuşurken kaan ve hakanı kullanır. Yine Türkçülük ve Türkçecilik anlayışına bağlı olarak çoğunlukla Tanrı'yı yeğ tutar.

SONUÇ

Yusuf Ziya'nın ilk kitabı olan Akından Akına, yirmi yaşında yazdığı ve yazılış amacı belli olan âdeta sipariş üzerine yazılan bir kitaptır. Harbiye Nezareti halka, askere moral vermek, askeri coşturmak, askerin erdemini, özverisini anlatmak maksadıyla şairlerden hamasi şiirler istemiştir. Bu isteğe Yusuf Ziya uyararak Akından Akına'yı, bir yıl sonra yine aynı amaçla Cenk Ufukları'nı yazdı. Bu kitaplar onun şairliğinin ilk ürünleridir. Genç ve deneyimsiz şair bu nedenle başarılı, derinlikli şiirler yazamadı. Şiirleri sığ ve yüzeysel kaldı. Şiirleri biçim, içerik, kavram, söz dağarcığı ve söylem açılarından yeterli değildi. Kendisi de bunun farkındaydı. Yıllar sonra Akından Akına hakkında ironiyle söyledikleri, kendisiyle dalga geçişi bunu gösterir. O, kitabın baskısına imrendiğini (kâğıt, mürekkep, kapak) ama şiirlerinden öğrendiğini söylemişti (Ortaç, 1962, Bu Kitap İçin, numarasız).

Yusuf Ziya kendisine acımaz ve şiddetle eleştirir. Bizim tespit ettiğimiz, şiirlerin yetersizliği gerçeğini çekinmeden itiraf eder. Yusuf Ziya güzel şiirin nasıl olduğunu iyi bilir, güzel şiire saygısı büyüktür. Bu konuda da şiirde iddialı olmadığını, bu büyük işe gücünün yetmeyeceğini, şiire saygısından dolayı kendini geri çektiğini, yaptığının şiire biraz kum biraz taş koymak olduğunu, bu kadarının bile

kendisini mutlu ettiğini söyler (Ortaç,1962, Bu Kitap İçin, numarasız). Basın dünyasının içinde olmasına, güçlü bir matbaasının bulunmasına rağmen bu iki kitabı yeniden bas(tır)maz.

Yusuf Ziya böyle söylese de heceyle güzel şiirler de yazmıştır, ama mesaisini diğer türlere (roman, tiyatro, hatıra, fıkra, gezi yazısı) bölüştürmüş, gazeteciliğe ve mizah dergiciliğine daha çok zaman ayırmayı yeğ tutmuş ve şiirden kaçmıştır. 1946-50 döneminde Ordu milletvekilliği yapmıştır. Hakkında Cumhuriyet Düşüncesinin Kökleşmesinde Yusuf Ziya Ortaç'ın Yapıtlarının Yeri ve Önemi başlıklı bir doktora tezi yapılması onun yapıtlarının, düşüncelerinin ve kişiliğinin Cumhuriyet için önemini gösterir. Cumhuriyetin yüzüncü yılında Cumhuriyete emek veren bir yazar olarak kendisini teşekkürle, minnetle anıyor ve selamlıyoruz.

KAYNAKLAR

- Akyüz, K. (1986).*Batı tesirinde Türk şiiri antolojisi*. İnkılâp Kitabevi.
- Ayvazoğlu, B. (2015).*Edebiyatın Çanakkale'yle imtihanı*.Kapı Yayınları.
- Çakır, Ö. (2004).*Türk şiirinde Çanakkale Muharebeleri*. Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Çetişli, İ. vd, (2012). *II. Meşrutiyet Dönemi Türk edebiyatı*.Akçağ Yayınları.
- Çıkla,S. (2005).*Cumhuriyet düşüncesinin kökleşmesinde Yusuf Ziya Ortaç'ın yapıtlarının yeri ve önemi*. Doktora tezi, Danışman: Mustafa Özbacı.Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gövsal, İ. A. (1993). Çanakkale izleri.Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Kocahanoğlu,O.S. (1976). *Milli edebiyat hareketi ve Beş Hececiler*.Toker Yayınları.
- Odabaşı,A.II.*Meşrutiyet Dönemi fikir dergilerinden "Genç Kalemler"*.<https://psi203.cankaya.edu.tr/uploads/files/Odabasi%2C%20II.%20Mesrutiyet%20Dergilerinden%20Genc%20Kalemler.pdf> erişim tarihi:10.03.2024.
- Ortaç, Y. Z.(1332-1916).*Akından akına*.Hilal Matbaası.
- Ortaç, Y. Z. (1966).*Bizim yokuş*.Akbaba Matbaası.
- Ortaç, Y. Z.(1336-1917). *Cenk ufukları*.Kader Matbaası.
- Ortaç, Y. Z (1962). *Bir rüzgâr esti... -Şiirler- Binnaz -Trajedi 3 perde-*. Akbaba Matbaası. (İçinde Akından Akına bölümü ve o kitaptan dört şiir de yer alır)
- Önal, M. (1986). *Yusuf Ziya Ortaç*.Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Tuncer, H. (1994), *Beş hececiler*.Akademi Kitabevi.